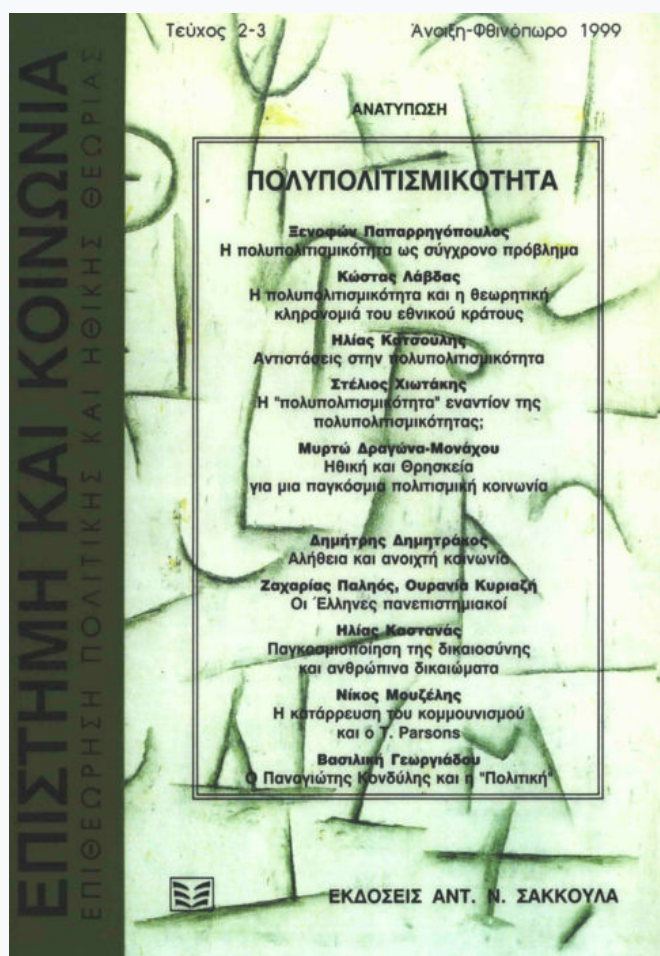

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 2 (1999)

Τόμ. 2-3 (1999): Πολυπολιτισμικότητα

Η κατάρρευση του κομμουνισμού και ο T. Parsons

Νίκος Μουζέλης

doi: [10.12681/sas.615](https://doi.org/10.12681/sas.615)

Copyright © 2015, Νίκος Μουζέλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μουζέλης Ν. (2015). Η κατάρρευση του κομμουνισμού και ο T. Parsons. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 2, 253–260. <https://doi.org/10.12681/sas.615>

Η κατάρρευση του κομμουνισμού και ο T. Parsons*

Νίκος Μουζέλης**

Ο Τ. Πάρσονς υπήρξε ένας από τους λίγους κοινωνικούς επιστήμονες που ήδη στις αρχές της δεκαετίας του '60 πρόβλεψε –στη βάση μιας νέο-εξελικτικής θεωρίας της κοινωνικής αλλαγής– την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Η θεωρία του υποστηρίζει πως οι δημοκρατικοί θεσμοί αποτελούν μια εξελικτική καθολικότητα: μετά από ένα στάδιο διαφοροποίησης και πολυπλοκότητας, ο μόνος τρόπος για μια κοινωνία να εξακολουθεί να διατηρεί την ικανότητα προσαρμογής της στο εξωτερικό περιβάλλον είναι ο εκδημοκρατισμός της. Κοινωνίες σαν τη σοβιετική που δεν καταφέρνουν να πετύχουν το δημοκρατικό άνοιγμα είτε καταρρέουν είτε περιθωριοποιούνται.

Ένα συχνά επαναλαμβανόμενο σχόλιο για τη δημοκρατική επανάσταση στην Ανατολική Ευρώπη είναι ότι κανένας κοινωνικός επιστήμονας δεν μπόρεσε να προβλέψει ή/και να εξηγήσει ικανοποιητικά τη θεαματική κατάρρευση των κολεκτιβιστικών καθεστώτων στις χώρες αυτές. Απ' αυτή την άποψη, ο Talcott Parsons, επί χρόνια μαύρο πρόβατο για τη ριζοσπαστική και μαρξιστική κοινωνιολογία, αποτελεί αξιομνημόνευτη εξαίρεση. Σ' ένα άρθρο του, που δημοσιεύτηκε στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1960 (στο εξής: Parsons, 1964a), ο Parsons ανέπτυξε μια σειρά από εξελικτικές αντιλήψεις, που φωτίζουν σε σημαντικό βαθμό τις κατακλυσμικές αλλαγές των τελευταίων χρόνων στις κοινωνίες της Ανατολικής Ευρώπης.

---

* Από το *Theory, Culture and Society* (SAGE, Λονδίνο - Newbury Park - Νέο Δελχί), τόμ. 10 (1993), σ. 145-151.

** Καθηγητής Κοινωνιολογίας, London School of Economics.

Εξελικτικές σταθερές

Στα τελευταία του έργα, ο Parsons προσπάθησε να εμψυχήσει δυναμισμό στη δομική-λειτουργική του προσέγγιση, εντάσσοντάς τη σε μια νεοεξελικτική προοπτική (Parsons, 1964a, 1966). Κεντρικό ρόλο στην προοπτική αυτή παίζουν οι έννοιες της *δομικής-λειτουργικής διαφοροποίησης* (όπως έχει αναπτυχθεί από την κλασική κοινωνιολογία και ανθρωπολογία), και της *ικανότητας προσαρμογής* των κοινωνιών. Στο βαθμό που οι κοινωνίες γίνονται όλο και πιο περίπλοκες, οι πολυλειτουργικές κοινωνικές μονάδες (όπως η οικογένεια, με την ευρύτερη έννοια του όρου) γίνονται λιγότερο αυτόνομες, καθώς τείνουν να υποκατασταθούν στις λειτουργίες τους από πιο εξειδικευμένους θεσμούς. Αυτή η διαδικασία διαφοροποίησης –εφόσον, βέβαια, συνοδεύεται από ικανοποιητική ενσωμάτωση των διαφοροποιημένων τμημάτων της κοινωνίας– επιτρέπει την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του υπάρχοντος δυναμικού, και επομένως την επιτυχέστερη προσαρμογή στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Στο πλαίσιο αυτής της προοπτικής, ο Parsons χρησιμοποιεί ό,τι αποκαλεί εξελικτικές σταθερές (*evolutionary universals*), σε μια προσπάθεια να εντοπίσει ορισμένους από τους μηχανισμούς εκείνους που επιτρέπουν στις κοινωνίες να αυξήσουν θεαματικά τις ικανότητές τους προσαρμογής. Οι εξελικτικές σταθερές είναι θεσμικές καινοτομίες ή τομές, που κάνουν δυνατή τη μετάβαση μιας κοινωνίας σε ανώτερα επίπεδα διαφοροποίησης και ικανότητας προσαρμογής:

οι εξελικτικές σταθερές είναι καινοτομίες που επιτρέπουν στις κοινωνίες να αυξήσουν σημαντικά την ικανότητά τους προσαρμογής –τόσο ουσιαστικές, ώστε οι κοινωνίες από τις οποίες απουσιάζουν να βρίσκονται σε σχετικά μειονεκτική θέση. Κι αυτό, όχι τόσο από τη σκοπιά της επιβίωσης, όσο από τη σκοπιά της ευκαιρίας για περαιτέρω σημαντικές εξελίξεις, (Parsons 1964a: 240).

Ξεκινώντας από τις πρωτόγονες κοινότητες, ο Parsons εντοπίζει τέσσερα δομικά χαρακτηριστικά, κοινά σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες: συγγενικοί δεσμοί, θρησκεία, γλώσσα, τεχνολογία. Έπειτα, στην πορεία από τα πιο πρωτόγονα προς τα πιο αναπτυγμένα στάδια εξέλιξης, επισημαίνει έξι καθοριστικές εξελικτικές τομές: κοινωνική διαστρωμάτωση, πολιτισμική νομιμοποίηση, χρήμα και αγορά, γραφειοκρατία, καθολικής ισχύος νομικό σύστημα, δημοκρατική συλλειτουργία (*democratic association*).

Η πλήρης θεσμοποίηση των τελευταίων δύο σταθερών αποτελεί χαρακτη-

ριστικό της πρόσφατης σχετικά ιστορικής περιόδου. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη 'δημοκρατική συλλειτουργία', παρόλο ότι στοιχεία της υπάρχουν ήδη στην ελληνική πόλη-κράτος, στις κοινότητες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και τις υστερομεσαιωνικές πόλεις της Ιταλίας και της βόρειας Ευρώπης, μόνο στη δυτική Ευρώπη του 18ου αιώνα τέθηκαν οι βάσεις που θα οδηγήσουν αργότερα στην υιοθέτηση της καθολικής ψηφοφορίας και των άλλων βασικών χαρακτηριστικών της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας (ελεύθερη εκλογή ηγεσίας, μυστικότητα της ψήφου, κ.ο.κ.).

Για τον Parsons, τα χαρακτηριστικά αυτά, όπως διαμορφώθηκαν και θεομοιούθηκαν στις καπιταλιστικές κοινωνίες της Δύσης¹, δεν αποτελούν απλώς μεταβατικές όψεις της εξέλιξης, ούτε ιδιαίτερο γνώρισμα του δυτικού πολιτισμού, Επιπλέον, σε αντίθεση με ό,τι υποστηρίζουν ορισμένοι μαρξιστές, ο Parsons δε θεωρεί τον πολιτικό πλουραλισμό και την εναλλαγή των πολιτικών κομμάτων στην κυβέρνηση απλές επιδερμικές εκφράσεις των υφιστάμενων ταξικών διαιρέσεων· αντίθετα, αντιμετωπίζει τα στοιχεία αυτά ως απαραίτητες προϋποθέσεις, ώστε οι μεγάλης κλίμακας βιομηχανικές κοινωνίες να προχωρήσουν σε ανώτερα επίπεδα διαφοροποίησης και ικανότητας προσαρμογής. Όσο πιο περίπλοκη είναι μια κοινωνία, τόσο περισσότερο έχει ανάγκη από πολιτική οργάνωση, η οποία, με τη σειρά της, προϋποθέτει ότι η κοινωνία βασίζεται στην ευρεία συναίνεση που μόνο ο εκτεταμένος εκδημοκρατισμός μπορεί να εξασφαλίσει.

Κατά συνέπεια, ο Parsons θεωρεί τις βιομηχανικές κοινωνίες που δεν έχουν κατακτήσει την κοινοβουλευτική δημοκρατία (πρωτογενώς ή δευτερογενώς) όχι μόνο διαφορετικές από τις Δυτικές καπιταλιστικές κοινωνίες, αλλά και πιο αρχαϊκές από άποψη εξέλιξης. Στο βαθμό που συνεχίζουν να μη διαθέτουν συμμετοχικούς και πλουραλιστικούς πολιτικούς θεσμούς, θα χαρακτηρίζονται από ακαμψία και 'δυσλειτουργίες', που βαθμιαία θα τις περιθωριοποιούν, στην ολόένα και πιο αλληλοεξαρτώμενη παγκόσμια τάξη πραγμάτων της εποχής μας.

Γνωρίζω ότι για να θεμελιώσω αυτή την τοποθέτηση οφείλω να επιμείνω στην άποψη ότι οι κομμουνιστικοί ολοκληρωτικοί οργανισμοί πιθανότατα δεν θα είναι σε θέση μακροπρόθεσμα να ανταγωνιστούν τη 'δημοκρατία' από άποψη πολιτικής ικανότητας και ικανότητας ενσωμάτωσης. Προβλέπω, λοιπόν, ότι θα αποδειχθούν ασαφείς και ότι, ή θα αναγκαστούν να αναπροσαρμοστούν προς τη γενική κατεύθυνση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και του κομματικού πλουραλισμού, ή θα 'παλινδρομήσουν' σε γενικά λιγότερο αναπτυγμένες και πολιτικά λιγότερο αποτελεσματικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης, λόγω α-

κριβώς της αδυναμίας τους να προχωρήσουν όσο γρήγορα ή όσο μακριά θα περίμενε κανείς (Parsons 1964: 356 υπογράμμιση δική μου, Ν.Μ.).

Όταν πρωτοδημοσιεύτηκαν αυτά τα επιχειρήματα, στα μέσα της δεκαετίας του 1960 –περίοδος που στη Μ. Βρετανία σηματοδύεται από την κυριαρχία του αλτουσεριανού Μαρξισμού και την αβασάνιση απόρριψη της κοινωνιολογίας του Parsons, ως ρηχής, στατικής και συντηρητικής–, επικρίθηκαν ως χονδροειδώς εθνοκεντρικά και αφελή. Το να χαρακτηρίζει κανείς τις ‘σοσιαλιστικές’ κοινωνίες του Ανατολικού μπλοκ καθυστερημένες από άποψη πολιτικής ανάπτυξης, και παράλληλα να τοποθετεί τις Δυτικές δημοκρατίες στην κορυφή της εξελικτικής κλίμακας, την εποχή εκείνη θύμιζε μάλλον ψυχροπολεμική προπαγάνδα, παρά σοβαρή ανάλυση. Στη δεκαετία του 1960, η ‘σοβαρή’ κοινωνιολογική ανάλυση των καπιταλιστικών και κολεκτιβιστικών βιομηχανικών κοινωνιών βασιζόταν στην πεποίθηση ότι οι κοινωνίες αυτές ούτε μπορούσαν ούτε έπρεπε να αξιολογούνται με όρους εξελικτικής καθυστέρησης ή ανάπτυξης· κάθε απόπειρα παρόμοιας κατάταξης καταδικαζόταν ως απροκάλυπτα ιδεολογική.

Το γεγονός ότι έτσι είχαν τα πράγματα γίνεται ολοφάνερο, αν η συμβολή του Parsons εξεταστεί στο ευρύτερο πλαίσιο των παρατεταμένων συζητήσεων της δεκαετίας του 1960 για τη μελλοντική πορεία των καπιταλιστικών και των ‘σοσιαλιστικών’ βιομηχανικών κοινωνιών. Στις αρχές της δεκαετίας εκείνης, οι συζητήσεις και οι αντιπαραθέσεις στρέφονταν γύρω από τη γνωστή άποψη περί σύγκλισης, που είχαν διατυπώσει οι Kerr, Dunlop, Harbison και Mayers (1962). Σύμφωνα μ’ αυτή την άποψη, υπήρχε σαφής τάση σύγκλισης ανάμεσα στις κοινωνικές δομές (και ιδιαίτερα στα συστήματα διαστρωμάτωσης) των καπιταλιστικών και ‘σοσιαλιστικών’ βιομηχανικών κοινωνιών, λόγω ομοιότητας της τεχνολογικής υποδομής τους. Με δεδομένες τις ομοιότητες στην τεχνολογία, ισχυριζόνταν οι υποστηρικτές αυτής της άποψης, οι δομές της απασχόλησης και τα συστήματα αμοιβών που συνδέονται μαζί τους θα τείνουν όλο και περισσότερο να εξομοιωθούν, ακολουθώντας τις εξελίξεις στις βιομηχανικές κοινωνίες τόσο της Δύσης όσο και της Ανατολής.

Από την άλλη μεριά, οι επικριτές της θεωρίας της σύγκλισης υποστήριζαν ότι, παρά τις επιφανειακές ομοιότητες, οι καπιταλιστικές και ‘σοσιαλιστικές’ κοινωνίες διαφέρουν ριζικά από άποψη οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής κοινωνικής οργάνωσης. Επιπλέον, στο βαθμό που οι τεχνολογικές ομοιότητες δεν παράγουν αυτόματα ή κατ’ ανάγκη κοινά χαρακτηριστικά σε επίπεδο κοινωνικοπολιτικών και πολιτισμικών θεσμών, είναι προφανές ότι

οι καπιταλιστικές και οι κολεκτιβιστικές κοινωνίες ακολουθούν ποιοτικά διαφορετικές, μη συγκλίνουσες εξελικτικές πορείες.

Με άλλα λόγια, ενώ οι υποστηρικτές της θεωρίας της σύγκλισης έβλεπαν μια μακροπρόθεσμη, παράλληλη πορεία προς την άμβλυνση των διαφορών, η άλλη πλευρά επέμενε ότι παρόμοια τάση ούτε ορατή ήταν την εποχή εκείνη, ούτε πιθανή στο μέλλον, με δεδομένη τη διαφορετική λογική και τη διαφορετική εσωτερική δυναμική των δύο συστημάτων (Goldthorpe, 1967).

Η ανάλυση του Parsons για τις εξελικτικές σταθερές, αν και δεν συνδέεται άμεσα με τη συγκεκριμένη διαμάχη, συνεπάγεται την απόρριψη τόσο της άποψης που προβλέπει τη σύγκλιση όσο και της αντίθετής της². Ο Parsons δεν θεωρούσε τις κολεκτιβιστικές κοινωνίες απλώς ποιοτικά διαφορετικές από τις καπιταλιστικές (όπως υποστήριζαν οι αντίπαλοι της θεωρίας της σύγκλισης), αλλά, *πάνω απ' όλα, πιο αρχαϊκές* από εξελικτική άποψη, βρίσκονταν σε κατώτερο επίπεδο διαφοροποίησης και ικανότητας προσαρμογής. Αν, λοιπόν, οι διαφορές ανάμεσα στις καπιταλιστικές και τις κολεκτιβιστικές κοινωνίες επρόκειτο να μειωθούν, η πορεία προς το σημείο αυτό δεν ήταν διεργασία που αφορούσε και τις δύο πλευρές, αλλά *μόνο τη μία*. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Parsons, αν οι κολεκτιβιστικές κοινωνίες επιθυμούσαν να αποφύγουν την περιθωριοποίηση, θα αναγκάζονταν να 'ανοίξουν' και να υιοθετήσουν πιο φιλελεύθερες και δημοκρατικές μορφές πολιτικής οργάνωσης.

Τα όρια του εκσυγχρονισμού 'από τα πάνω'

Παρά την αμφισβητήσιμη αξία των εννοιών της διαφοροποίησης και της ικανότητας προσαρμογής, πιστεύω ότι η ανάλυση του Parsons παραμένει εξαιρετικά χρήσιμη για την κατανόηση των πρόσφατων εξελίξεων στις χώρες του 'υπαρκτού σοσιαλισμού'. Θα ήταν κρίμα το γεγονός ότι οι εξελικτικές αντιλήψεις δεν είναι σήμερα δημοφιλείς στους κοινωνιολόγους να μας κάνει να παραβλέψουμε ότι ο Parsons προείδε την πορεία των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης με ακρίβεια, αλλά και με θεωρητική σχολαστικότητα.

Επιπλέον, η επιχειρηματολογία του Parsons μπορεί να επεκταθεί, αν εφαρμόσει κανείς την ίδια λογική όχι μόνο στο επίπεδο της πολιτικής, αλλά και της οικονομικοκοινωνικής οργάνωσης. Από τη σκοπιά της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, μπορεί να υποστηριχθεί βάσιμα ότι ο εκσυγχρονισμός 'από τα πάνω' -πολιτική που ακολουθήθηκε με αποφασιστικότητα από τις τσαρικές κυβερνήσεις στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, και που οδηγήθηκε στις

ακραίες και τραγικές συνέπειές της με την εκβιομηχάνιση της Σοβιετικής Ένωσης από τον Στάλιν- απέδωσε σε μια πρώτη φάση, όταν πρωταρχικός στόχος ήταν η δημιουργία βαριάς βιομηχανίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, παρό το τεράστιο κόστος που είχε σε ανθρώπινες ζωές, η εκβιομηχάνιση της χώρας από τον Στάλιν και ο συνακόλουθος γενικός σχεδιασμός της οικονομίας μετέτρεψαν πράγματι τη Σοβιετική Ένωση σε παγκόσμια δύναμη, με σαφώς ενισχυμένη 'ικανότητα προσαρμογής'.

Μολοταύτα, οι αλλαγές που ακολούθησαν στον παγκόσμιο καταμερισμό της εργασίας, το γεγονός ότι το παραδοσιακό μοντέλο καπιταλιστικής συσσώρευσης (βασισμένο στη βαριά βιομηχανία και στη μαζική παραγωγή σύμφωνα με το μοντέλο του φροντισμού) αντικαταστάθηκε από την έμφαση της μεταβιομηχανικής κοινωνίας στις υπηρεσίες, η ευέλικτη εξειδίκευση, και άλλα χαρακτηριστικά της σύγχρονης μεταφορντικής περιόδου, έδειξαν ότι η κεντρικά ελεγχόμενη σοβιετική οικονομία ήταν δραματικά ανίκανη να αντιμετωπίσει τη νέα πραγματικότητα. Με άλλα λόγια, ότι είχε αποδειχθεί αποτελεσματικός την περίοδο της απογείωσης -οπότε, σύμφωνα με τον Gerschenkron (1982), όσο πιο αργά μπει κανείς στην κούρσα τόσο περισσότερο έχει ανάγκη να αξιοποιήσει τους πλουτοπαραγωγικούς του πόρους μέσω ενός κεντρικά κατευθυνόμενου σχεδιασμού-, ήταν καταστροφικά ανεπαρκές σε επόμενες φάσεις της ανάπτυξης. Στο τέλος, λόγω της μεγάλης επέκτασης των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της ολοένα και μεγαλύτερης αλληλοδιείσδυσης και αλληλεπίδρασης των εθνικών κρατών, ήταν πια αδύνατο στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης να εξακολουθήσουν να συγκαλύπτουν την ανεπάρκεια του συστήματος.

Αυτοί οι παράγοντες, σε συνδυασμό με τα πολιτικά λάθη που επισημάνθηκαν ήδη και με το γεγονός ότι η Περestroika έδωσε τη δυνατότητα να εκδηλωθούν και πάλι εθνικιστικές τάσεις που είχαν καταπνιγεί βίαια για μεγάλο χρονικό διάστημα, φωτίζουν σε σημαντικό βαθμό την ξαφνική κατάρρευση του κολεκτιβισμού στην Ανατολική Ευρώπη.

Συμπέρασμα

Πιστεύω ότι η έννοια της 'δημοκρατικής συλλειτουργίας', που ο Parsons τη θεωρεί εξελικτική σταθερά, βοηθάει σημαντικά να κατανοήσουμε το χαρακτήρα των πρόσφατων δημοκρατικών αλλαγών στην Ανατολική Ευρώπη. Η άποψη του ότι η κοινοβουλευτική δημοκρατία δεν αποτελεί ιστορική ιδιαιτερότητα της Δύσης, αλλά καθολικής αξίας αναγκαία (αν και όχι, βέβαια,

επαρκή) προϋπόθεση για την αποτελεσματική προσαρμογή και επιβίωση στο σύγχρονο κόσμο, εξηγεί εν μέρει γιατί τα αυταρχικά καθεστώτα σε πολλές από τις βιομηχανικές χώρες του κόσμου αναγκάστηκαν να συμπτυχθούν, ή κατέρρευσαν με τόσο θεαματικό τρόπο τα τελευταία χρόνια.

Είναι αυτονόητο ότι η οξυδερκής ανάλυση του Parsons για τους δημοκρατικούς θεσμούς και την εξελικτική τους δυναμική στον σύγχρονο κόσμο δεν θα πρέπει να μας κάνει να παραβλέπουμε ορισμένες εμφανώς εσφαλμένες πλευρές του συνολικού του θεωρητικού οικοδομήματος. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, κανείς να περιλάβει στα αρνητικά αυτά σημεία τον υπερβολικά συστηματικό χαρακτήρα των απόψεών του, ή την τάση του να βλέπει τις κοινωνικές αξίες ως νοητικές μόνο, ουδέτερες οντότητες, που ρυθμίζουν όλες τις εξελίξεις, πίσω από την πλάτη των φορέων τους.

Παρά τις αδυναμίες αυτές των θεωριών του, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, όπως τονίζουν και οι πρόσφατες επαναξιολογήσεις του Parsons, η αξία του έργου του είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι υποστήριζαν παλαιότεροι επικριτές του, όπως ο C. W. Mills και ο R. Dahrendorf. Επίσης, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο εξελικτισμός, όσο κι αν σήμερα δεν είναι δημοφιλής, δεν μπορεί να αγνοηθεί. Καμιά σοβαρή προσπάθεια κατανόησης του πώς συγκροτούνται, αναπαράγονται και μετασχηματίζονται οι περίπλοκες κοινωνίες της εποχής μας δεν μπορεί προφανώς να αγνοήσει εντελώς έννοιες όπως η δομική-λειτουργική διαφοροποίηση, οι εξελικτικές τομές, κ.ά.

Σημειώσεις

1. Ο Parsons επέμενε ιδιαίτερα στα δημοκρατικά γνωρίσματα του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, Αντικρούοντας τα επιχειρήματα τόσο των αριστερών επικριτών του (όπως ο C. W. Mills) όσο και των δεξιών (όπως οι οπαδοί του McCarthy), υποστήριξε ότι ο δημοκρατικός πλουραλισμός στις Ηνωμένες Πολιτείες της μεταπολεμικής περιόδου δεν απειλείται ούτε από την κομμουνιστική 'συνωμοσία', ούτε από το στρατιωτικό-βιομηχανικό πλέγμα συμφερόντων (βλ. σχετικά Baxton 1985: 146-64).

2. Σ' ένα κείμενό του, που δημοσιεύτηκε την ίδια περίπου εποχή με το άρθρο του για τις εξελικτικές σταθερές (Parsons, 1964β), ο Parsons αναπτύσσει μια επιχειρηματολογία που προσεγγίζει την άποψη ότι τα δύο συστήματα συγκλίνουν: οι καπιταλιστικές κοινωνίες, μέσω της πιο δημοκρατικής κατανομής του πλούτου, και οι σοσιαλιστικές, μέσω του ολοένα και μεγαλύτερου καταμερισμού της εργασίας που υποσκάπτει τον μονολιθικό πολιτικό έλεγχο, δεν είναι τόσο ανταγωνιστικά ή αντίθετα μεταξύ τους συστήματα, όσο από πρώτη άποψη φαίνονται.

Ωστόσο, και μ' αυτή την ευκαιρία, ο Parsons δεν παραλείπει να υπογραμμίσει την αδυναμία του κομμουνισμού να επιβιώσει μακροπροθεσμία: 'Για τους ίδιους λόγους που ο Καλβινισμός

ή ο Γακωβινισμός υπήρξαν βραχύβιοι, είναι βέβαιο ότι και ο κομμουνισμός δεν θα μπορέσει να αποφύγει την ίδια μοίρα. Η υπόθεση αυτή βασίζεται καταρχήν στην άποψη ότι η άτεγκτη δικτατορία μιας αυτοδιορισμένης ελίτ δεν μπορεί να εξασφαλίσει μακροπρόθεσμα την αναγκαία νομιμοποίηση... Το βασικό δίλημμα για τους κομμουνιστές είναι ότι μακροπρόθεσμα είναι αδύνατο να νομιμοποιηθεί η δικτατορία του κόμματος ή να καταργηθούν όλοι οι κυβερνητικοί και νομικοί έλεγχοι της συμπεριφοράς, όπως προβλέπει η θεωρία για το 'μαρασμό' του κράτους. Αν αποκλείσει κανείς την ενδεχόμενη γενική διάλυση και κατάρρευση, μοναδική λύση και διεξοδος παραμένει η πολιτική δημοκρατία' (Parsons, 1964β σ. 396-97).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Baxton, W. (1985), *Talcott Parsons and the Capitalist Nation State: Plitcal Sociology as a Strtegic Vocation*. Toronto: University of Toronto Press.
- Gershenkron, A. (1982), *Economic Backwardness in Historikal Perspective*. London: Praeger.
- Goldthorpe J. (1967), 'Social Stratification in Industrial Society', σε R. Bendix-S.M. Lipset επιμ., *Class, Status and Power*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Kerr, C., J.T. Dunlop, F. H. Harbison, C.A. Mayers (1962), *Industrialism and Industrial Man*. London: Heinemann.
- Parsons, T. (1964α), 'Evolutionary Universals in Society', *American Sociological Review* 29, 339-57.
- Parsons, T. (1964β), 'Communism and the West: the Sociology of the Conflict', Σε A. Etzioni-E. Etzioni επιμ., *Social Change: Sources, Patters and Consequences*. New York: Basic Books.
- Parsons, T. (1966), *Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.